

Branilsav Nikolić¹

Vladica Tasić²

Miljan Petrović³

SAVREMENI DRŽAVNI SISTEMI

UDK: 368.914.2(497.11)"2006/...":340.5

Originalni naučni rad

COBISS.SR-ID 83546889

Rezime

Pojavom globalizacije dolazi do povezivanja svetskih ekonomija, što je prouzrokovalo širenje trgovine dobrima, uslugama i kapitalom. Preduzeća su postala konkurentnija i to je impliciralo da njihov pristup proizvodnji dobara i usluga postane efikasniji i inovativniji, kako bi bili konkurentniji. Funkcionisanje preduzeća onda prelazi mogućnosti samog vlasnika i dolazi do razdvajanja funkcije vlasništva i upravljanja, i upravo tu nastupaju menadžeri. Oni se, u skladu sa globalnim dešavanjima, podvrgavaju pritisku da ostvare što veću stopu profita za svoje vlasnike. Kako bi u tome i uspeali, odnosno kako bi upravljali preduzećem na najbolji mogući način, menadžeri moraju rukovati pravovremenim i kvalitetnim informacijama. Te informacije obezbeđuje jednim delom i obračunsko računovodstvo.

Malo pre globalizacije, koja je započela ogromno širenje krajem 50-ih godina prošlog veka, desila se Velika depresija, tj. najveća ekonomska kriza koju svet poznaje i do koje je po mnogima dovela velika

---

¹ Student master akademskih studija, Vojna akademija Beograd, baneoimj@gmail.com

² Student master akademskih studija, 27. mehanizovani bataljon, 2. brigada KoV, Beograd, vladica.tasic89@gmail.com

³ Student master akademskih studija, 26. tenkovski bataljon, 2. brigada KoV, dzep1987@gmail.com

liberalizacija i deregulacija tržišta. Nakon te krize država povećava ekonomski uticaj i značaj.

Ključne reči: globalizacija, država, svetski tokovi.

Razvoj kapitalističke države

Pobeda kapitalizma nad feudalizmom predstavljala je za društvo kvalitetan korak napred. Razvijajući svoj politički i ekonomski sistem, kapitalistička država, prošla je kroz više etapa razvoja. Prva etapa je liberalni kapitalizam iz perioda nastanka i učvršćivanja kapitalističke demokratije. Njegov nastanak najavila su dva ključna događaja. To je proces, koji je Karl Marks nazvao prvobitnom akumulacijom kapitala u rukama kapitalističke klase. Drugi faktor uticaja bilo formiranje "slobodne" radne snage koja je kapitalističkim poslodavcima stajala na raspolaganju. Tada je kapitalista, koji je posedovao sredstva za proizvodnju, unajmio slobodnu radnu snagu, eksploatisao, i tako sebi stvarao izvor profita, koji je Marks nazvao viškom vrednosti. Rana faza kapitalizma opisana je kao faza bespoštene konkurencije u proizvodnji. Bio je to period nemešanja države u ekonomske odnose, gde se kapitalizam zasnivao na slobodnom tržištu. Prvu analizu kapitalizma dao je Adam Smit, koji je smatrao da "nevidljiva ruka" tržišta navodi sebične pojedince da time što dobrovoljno proizvode i razmenjuju dobra na tržištu unapređuju javni interes. Bio je to period procvata kapitalizma. Država je uglavnom upravljala javnim potrebama i to uglavnom spoljnom i unutrašnjom bezbednošću i administracijom državnih organa, odnosno javnom upravom. "Procenat BDP-a koji se izdvajao za te funkcije države i obezbeđivao iz poreskih prihoda iznosio je 10-12% BDP-a" (2).

Svetska ekonomska kriza

Kada je kapitalizam zahvatila kriza, a zatim i izbijanjem Prve svetske ekonomske krize 1929-1933. godine, pristupilo se reformama, a ne likvidaciji sistema, kako je to Marks predvideo. Marks je opštim crtama opisao slom kapitalizma. (11) Hiperprodukcija, nedovoljna potrošnja, disproporcije, kao i eksploatacija i otuđenje radnika, zajednički stvaraju uslove potrebne za nasilno rušenje kapitalizma. (10) Međutim, ispostavilo se da Marks tu nije bio u pravu. U vreme Prve svetske ekonomske krize pristupilo se reformama, a ne likvidaciji privrednog sistema. Izvlačenje ekonomije iz krize izvršeno je “uvođenjem državne intervencije u sistem privređivanja”. Razlozi za uvođenje državne intervencije ogledaju se, prema kritičarima “harminičnog modela kapitalizma”, u potrebi za rešavanje problema kao što su: “monopol, eksternalije, javna dobra i raspodela dohotka”. (1) Uključenjem države tržište nije više sasvim liberalno, čime se menja i uloga kapitalističke države u privrednom sistemu.

Nedostatke liberalne tržišne privrede, koji su doveli do krize, država otklanja svojom intervencijom koja ima karakter nadogradnje liberalne tržišne privrede, kako bi se obezbedio stalan i održiv razvoj. Osnova za to bio je kenzijski teorijski pristup. On se zasniva na principu da je osnovni uzrok krize liberalnog kapitalizma nedostatak platežno sposobne tražnje i dolazi do zaključka da se mora efikasnije upravljati tražnjom, da bi se ponuda, a time i stabilnost i razvoj ekonomije, održali na potrebnom nivou. Oživljavanje privrede obezbeđeno je smanjenjem fiskalne presije privrednim subjektima i stanovništvu, radi jačanja njihove kupovne moći i javnim radovima koje je finansirala država, iz poreza i javnih zajmova. Sve to, kao i politika jeftinog novca doprinelo je izlasku kapitalizma iz ekonomske krize bez promena postojećeg sistema. Privatna svojina, slobodna inicijativa i tržišne zakonitosti, kao temeljne tekovine kapitalizma,

nastavile su svoje dejstvo, ali sa stabilizacijom koju unosi intervencija države u tom sistemu. (4)

Neokvantitativci i neoliberalizam

Izlaskom iz ekonomske krize razvojem kapitalizma nastaju novi problemi koji se trebaju rešavati. Najveći problem bila je inflacija koja nije mogla da se zaustavi i reši sve do kraja osamdesetih godina dvadesetog veka, kada je primenjem koncept tvrdog budžetskog finansiranja koji su zagovarali neokvantitativci. On se zasniva na strogoj kontroli novčane mase, odnosa između rasta BDP-a, novčane mase i brzine novčanog opticaja, koji mora biti stabilan, i na dijagnozi da je inflacija uvek novčani fenomen. Neokvantitativci su dokazali, za razliku od Kejnza, da uzrok velike depresije, krize iz 1929-33., nije bio nedostatak tražnje, već nedostatak novca, da je rast inflacije do 80-ih godina dvadesetog veka uzrokovan pogrešnom monetarnom politikom, stalnim rastom novčane mase, većim od rasta BDP-a. Paralelno sa porastom inflacije, nakon 1933. godine, usledio je i proces rasta javnih rashoda nominalno i realno u odnosu na rast BDP-a iznosivši između 40% i 50% BDP-a. Primenom koncepta čvrstog budžetiranja finansiranja u razvijenim zemljama, a posebno u EU, zaustavljeni su rast inflacije, javnih rashoda, zatim smanjeni budžetski deficiti i pritisci na zaduživanje države. Uzroci su svakako bili i povećanje javnih potreba, nastanak i rast socijalnog osiguranja i doprinosa za socijalno osiguranje; povećanje javne administracije; povećanje državne regulative, kako u javnom, tako i u privatnom sektoru; intervencija države u privredi, upravljanje eksternalijama, zaštitom životne sredine i dr. Uticaj na rast inflacije, ali i na upravljanje novcem, imao je i pad zlatnog standarda kada je umesto zlatnog novca, koji je kao mera vrednosti, sredstvo prometa i sa svim ostalim svojim funkcijama izašao iz privatnog sektora i kada je upravljanje novcem

preuzela država, novčani sistem i novčane politike su postale nestabilne i jedan od glavnih uzroka inflacije ali i odvajanja finansijske od realne ekonomije. (1)

Nastanak i razvoj komunističkih država

Kapitalizam, kao nestabilan sistem, ima ograničen vek trajanja. Do ovog zaključka je došao Marks, na osnovu čega je poslednju fazu kapitalizma nazvao „sломom kapitalizma“. (7) Hiperprodukcija, nedovoljna potrošnja, disproporcije, kao i eksploatacija i otuđenje radnika, zajednički stvaraju uslove potrebne za nasilno rušenje kapitalizma. Radnici se ujedinjuju protiv oslabljene kapitalističke klase i nasilnom svetskom revolucijom uspostavljaju novi socijalistički poredak. On je smatrao da je istorijska revolucija od primitivnih društava do komunizma bila neizbežna.

Prema Marksovom mišljenju koje je kasnije razradio Lenjin, socijalizam bi trebalo da se razvije u dve faze. Prva faza, socijalizam, predstavljaće polazni korak do konačne faze, komunizma. Socijalizam je polazna faza u kojoj oskudica još postoji, te je zato potrebna jaka država. Kako radnička država povećava svoje proizvodne kapacitete, vremenom će se ostvariti komunizam. Komunizam je najviša faza društvenog razvoja za koju su karakteristični odsustvo tržišta i novca, izobilje i odumiranje države. (5)

Marksova dela uticala su na generacije ekonomista, filozofa, političara i revolucionara. Sovjetski Savez i njegovi “sateliti” u Istočnoj Evropi, Kini, Vijetnamu i Kubi, u jednom trenutku prihvataju marksizam kao osnovu svog ekonomskog i političkog sistema. (9) Godine 1917. izbila je Sovjetska boljševička revolucija u Rusiji, na čelu sa Lenjinom, kojom je stvorena komunistička država. Ona je bila zasnovana na idejama koje negiraju kapitalizam kao zdravo društvo, kako je ideološki ocenjeno, zbog njegovog eksploatorskog karaktera. (4)

Za razliku od kapitalističke države, koja je zasnovana na višestranačkoj demokratiji, opštem izbornom pravu i ideologiji kapitalizma (privatnoj svojini, konkurentnosti i delovanju zakona ponude i tražnje u ekonomiji), komunistička država bila je zasnovana na subjektivnom, voljnom elementu; na novoj filozofiji diktature proleterijata, koja će zastupati interese radničke klase i njegove političke stranke; i na takvoj institucionalizaciji države kojom sama država ne vrši funkciju vlasti u javnom sektoru, kako je to u kapitalističkoj državi, gde ona privredu prepušta privatnom, odnosno tržišnom sektoru. Komunistička država svoju vlast proširuje i na privredu, uređujući sve ekonomske odnose (proizvodnju, raspodelu i potrošnju) na osnovu diktature proleterijata i principa razmene u sistemu takozvanog centralnog planiranja. Svojina na elementima i resursima proizvodnje, kao i sva vlast, bila je državna, a ne privatna. (10)

Sovjetska implementacija planskog kapitalizma započeta je krajem dvadesetih godina dvadesetog veka, kada je u industriju uvedeno komandno planiranje, a u poljoprivredi sprovedena prinudna kolektivizacija. Ekonomski sistem koji je Staljin stvorio krajem dvadesetih i početkom tridesetih godina dugo je opstao. U Istočnu Evropu uvele su ga na kraju Drugog svetskog rata sovjetske trupe, a našao je put i do Kine, pošto su tamo pobeđu odnele komunističke snage.

Do početka šezdesetih godina, reforme staljinističkog ekonomskog sistema nisu bile moguće. U skladu sa staljinističkom dogmom, taj sistem je bio savršen, a svi neuspesi sa kojima se suočavao bili su posledica ljudske greške ili sabotaze. Takav način razmišljanja nije pružao plodno tle za reforme. Staljinova smrt i izvesne slobode koje su usledile, omogućili su da započne rasprava o reformama. Problemi planske socijalističke ekonomije bili su očigledni, pa je bilo prirodno da se razmotri poboljšanje sistema.

Sovjetska Komunistička partija zvanično je odobrila takvu raspravu 1962. godine, kada su objavljeni reformski predlozi. Time su u Sovjetskom Savezu i Istočnoj Evropi započele rasprave o reformama. Za razliku od Sovjetskog Saveza, gde su reforme bile skromne, u Istočnoj Evropi su bile više suštinske. Nijedna od ovih reformi nije imala za cilj zamenu planske socijalističke ekonomije tržišnom, kapitalističkom.

Suština reforme planskih socijalističkih ekonomskih sistema bila je u promenih nekih, ili svih elemenata tog sistema. Većina reformi u socijalističkim ekonomskim sistemima bile su veoma skromne, a okarakterisane su kao „pokušaj da se uz neznatne promene poboljša funkcionisanje postojećeg sistema“ (8).

Socijalističke ekonomije nisu uspele da putem oraganizacionih promene, poboljšanjem planiranja i decentralizacijom reformišu svoje planske ekonomije, za razliku od Kine koja brz ekonomski rast beleži od kraja sedamdesetih godina, kada je počela da sprovodi reforme. Ona je krenula u tranziciju iz planske socijalističke privrede ka otvorenoj tržišnoj privredi.

Neuspeh reformi u Sovjetskom Savezu i Istočnoj Evropi imao je dalekosežne posledice koje su za rezultata imale odluku o odustajanju od planskog socijalističkog sistema i pralasku na tržišni kapitalistički sistem.

Na kraju se ispostavilo da je F.A. Hajek bio u pravu. On je izneo stav o dinamici ekonomskog sistema. U svom delu dokazivao je da će neželjena posledica “dobrih namera” biti stvaranje kolektivističke države. Osnovna postavka njegove popularne i uticajne rasprave bila je da individualne i političke slobode ne mogu da postoje bez ekonomskih sloboda. (9)

“U vreme kada je Hajek pisao, bilo je jasno da centralno planiranje i kontrola, kakvi su postojali u Sovjetskom Savezu, nisu kompatibilni s

individualnim i političkim slobodama. Sovjetska planska socijalistička država primoravala je svoje građane na priklanjanje volji planera, uz obrazloženje da je Komunistička partija sveznajuća, te da zna šta je najbolje za društvo” (2), a što nije bilo istinito. Takođe, prema njegovom mišljenju, “kolektivističko centralno-planska privreda građanima nameće volju manjine. Ona uništava vladavinu prava, budući da planeri imaju ovlašćenja da oduzimaju imovinu i da građanima naređuju kako će obavljati privatne privredne aktivnosti.” (5)

Izolacija u odnosu na uspešne civilizacijske tokove, demokratsko i tržišno okruženje, bez stimulacije i konkurencije za stvaranje nove vrednosti, kao i totalitarni režim upravljanja državom, doveli su do ekonomske stagnacije i regresije u razvoju, osiromašenja stanovništva i urušavanja centralističko-planskog ekonomskog sistema. (3)

Na istoku su se kao komunističke države održale Severna Koreja i Narodna Republika Kina, zahvaljujući postepenim promenama i reformama, a posebno otvaranju prema ostalom svetu. Kina je uspela da se prilagodi ostvarivši unutrašnji razvoj, ali i integrisanost u svetske političke i ekonomske odnose i njihove institucije, uz postepeno uvođenje demokratskih i tržišnih kategorija u upravljanju državom i privredom. (7)

Propadanjem centralističko-planskog sistema, javlja se potreba za prelaskom zemalja sa ovim sistemom na sistem zasnovan na novoj ideologiji demokratije i tržišne privrede. Bilo je potrebno da zemlje započnu prelazni period, odnosno proces tranzicije, u kome treba da ostvare i konsoliduju kapitalistički sistem. Proces takvih promena je dug, vrlo težak i zahteva velike napore, bez čega nema uspešnog priključenja u novi svet demokratije i konkurentne sposobnosti. Zato je bilo neophodno da i ove zemlje, kada je u pitanju javni sektor, istovremeno i uporedno izgrađuju demokratiju, tržišnu privredu i

modernu javnu upravu, kako bi smanjile tempo zaostajanja za razvijenim zemljama.

Krah komunističke države

Posle uvođenja komunističkog ekonomskog sistema početkom tridesetih godina dvadesetog veka, u Rusiji je bilo veoma malo sistemskih promena. Ekonomske reforme većinom su bile ograničene i imale su malo uticaja na performanse ili ga uopšte nisu imale. Ova slika se bitno promenila krajem osamdesetih godina i početkom devedesetih, kada se sovjetska imperija raspala zajedno sa svojom politikom i ekonomijom. Tim raspadom započeo je period tranzicije ili zamene jednog ekonomskog sistema drugim. Tržišni i ekonomski sistemi uopšteno su zamenjivali komandne ili planske ekonomske sisteme.

Ekonomije Istočne Evrope i Sovjetskog Saveza započele su tranziciju krajem 1980. i 1991. godine. U pogledu reformulisanja svojih ekonomskih sistema, zemlje u tranziciji ušle su u novu eru. Velike promene koje su se odigrale za relativno kratko vreme nisu sprovedene bez značajnih političkih i ekonomskih troškova. Svaka zemlja koja je započela proces tranzicije najpre je iskusila prilično veliki pad proizvodnje, drastične promene u raspodeli dohotka i galopirajuću inflaciju (2).

Pokazalo se da je teško kombinovati tranziciju i mladu demokratiju. Političari u novim demokratskim zemljama nekako moraju da sprovedu tranzicione politike koje skupo plaćaju gubitkom političke podrške. Ovakvi problemi probudili su znatan interes za kineski model reformi, koji predstavlja kombinaciju tržišnih reformi i diktature Komunističke partije (4).

Konačni rezultati tranzicije nisu u potpunosti poznati, ali može se reći da su bivši Sovjetski Savez i Istočna Evropa načinili prve korake u

demontiranju odnosa snaga na kojima su se zasnivali njihovi planski ekonomski sistemi. Socijalistička planska privreda više ne postoji, a priroda tržišne privrede, kojom je zamenjena, se vremenom promenila i dalje će se menjati (4).

Države u tranziciji i novi javni menadžment

„New Public Management“ (u daljem tekstu: NPM) je termin koji se koristi da opiše talas reformi javnog sektora, koje su zahvatile svet u poslednjoj četvrtini dvadesetog veka da bi osavremenile javni sektor koji je bio pod velikim pritiskom postizanja efikasnosti. NPM ušao je u upotrebu na početku 90-ih godina dvadesetog veka, da bi opisao reforme javnog sektora u Velikoj Britaniji i Novom Zelandu, kao konceptualni način inovacija za potrebe rasprava o organizaciji i upravljanju javnim sektorom od strane vlade. Principe NPM karakterišu uglavnom napori za bolju kontrolu „output“-a, dekomponovanje tradicionalnih birokratskih organizacija i decentralizaciju upravljačkog autoriteta, za uvođenje tržišnih i kvazitržišnih mehanizama i orijentacije prema korisniku javnih usluga (7).

Ove reforme došle su kao odgovor na nastale probleme u javnom sektoru i njegove nedovoljne efikasnosti, kao i odgovor na izazove globalizacije. Na primer, u Velikoj Britaniji došlo je do promena zbog povećanog pritiska na Vladu da efikasnije rešava ekonomske probleme, uključujući veliki procenat nezaposlenosti i inflacije, kao i zbog dugogodišnje kritike kvaliteta i neefikasnosti javnog servisa. U SAD je NPM počeo da se primenjuje inspirisan problemima u javnom sektoru, koji su bili slični kao i u Velikoj Britaniji (10).

Kasnije dolazi do razvoja NPM kako bi se rešavali problemi akumuliranog velikog javnog duga, kao odgovor na izazove drastičnih promena životne sredine i na zahteve deregulacije i

internacionalizacije. Uloga javnog sektora je preispitivana pod pritiscima za promene menadžmenta u javnom sektoru. OECD, Svetska banka i MMF zagovarali su da se NPM proširi globalno, što je dovelo do ekspanzije NPM u više zemalja.

Pokretač razvoja NPM zasnovan na kritici od strane privatnog sektora, koji je razvio superiorne metode upravljanja biznisom. Kako vlada ostaje rigidna i birokratska, skupa i neefikasna, formirao se zahtev da se njena efikasnost radikalno poboljša. Inovacije u upravljanju u javnom sektoru nisu došle do izražaja onako kako to ostvaruje privatni sektor. Iz tog razloga se vrši pritisak da se i u javnom sektoru koriste dostignuća, vrednosti i tehnika upravljanja koje primenjuje privatni sektor, a da se to čini tako da se priroda javnog sektora ne manja, tj. da se ne menjaju njegove funkcije vlasti i njegove socijalne funkcije.

Vlada je prinuđena da inovira upravljanje administracijom, da prihvata efikasnost kako se ona stvaruje u biznisu tržišnim mehanizmima. Zato su od 1990. godine reforme javnog sektora morale da idu toliko daleko i brzo, da omoguće da javni sektor prati i preuzima gde god je to moguće najbolju praksu modela upravljanja privatnim sektorom, pa i da se privatizuje. (7)

Uvođenjem principa „value for money“, NPM, upravo osnažuje tradicionalni sistem javnih finansija, čini ga delotvornijim, uspešnijim. NPM je neophodan zbog toga što su javni rashodi u svetu veliki i neuspešni i da pozitivni efekti trošenja javnih rashoda mogu biti znatno veći. Zato se u okviru NPM uvode sistemi, strategije i planovi novog upravljanja javnim rashodima i javno-privatnim partnerstvima. Uvodi se i niz drugih promena kao što su snažne kontrolne sredine za upravljanje javnim rashodima, standardi njihovog trošenja, bolje upravljanje javnim nabavkama, promene u organizaciji javnog sektora, profesionalizacija kadrova, unapređenje evidencija u javnom sektoru, planiranje i procenjivanje učinka, mere za sprečavanje zloupotreba, a

posebno korupcije i sl. To vodi povećanju odgovornosti javne uprave za rezultate koje se ostvaruju trošenjem sredstava za javne rashode. Ovim promenama se obezbeđuje da se organi i zaposleni u javnom sektoru moraju odgovorno odnositi prema javnim rashodima, da pronađu način da ostvaruju sve veće učinke primenom principa efikasnosti, efektivnosti i ekonomičnosti u njihovom trošenju na javne usluge u skladu sa tehnološkim i uopšte društvenim progresom i zahtevima demokratizacije. Bez napretka u demokratizaciji, transparentnosti rada i učinaka javne uprave i racionalnosti u trošenju sredstava, kako je primenjuje privatni sektor, NPM ne može biti uspešan (9).

Zemlje u tranziciji karakteriše niži stepen ekonomskog razvoja, nedovoljan rast društvenog proizvoda, niski BDP po glavi stanovnika, manja efikasnost tržišnog i javnog sektora (niži TT razvoj, niski BDP po glavi stanovnika, nedostatak znanja i kapitala, velika zaduženost javnog i privatnog sektora i druge ekonomsko-finansijske neravnoteže).

Nasleđeni, predimenzionisani, neefikasni javni sektor u zemljama u tranziciji mora da se smanji, da se privatizuje i gde god je to moguće, da se racionalizuje. Privatni sektor mora, na račun javnog sektora, da se poveća i kvalitativno da se podiže na viši nivo. To su osnovni ciljevi tranzicije i političkih i ekonomskih reformi u ovim zemljama (8).

Ove zemlje nemaju ni tradicionalno razvijeni javni sektor, a treba da uđu u njegovu modernizaciju koju zahteva primena NPM. Ove zemlje su još i opterećene sistemskim reliktima prošlosti, navikama, običajima, teško razvijaju demokratiju, tržišnu privredu i konkurentnost i efikasnost javnog sektora. Ne može se brzo proći put od centralno-planske privrede do demokratije, razvijenog tržišta i javnog sektora u kome se ostvaruju zahtevi NPM. U takvim uslovima teško je modernizovati i javnu upravu.

Nastao u osmoj deceniji dvadesetog veka NPM se razvio u razvijenim zemljama koje imaju veću tradiciju u upravljanju javnim sektorom u tržišnoj privredi, viši stepen razvoja demokratije, tržišnog i javnog sektora i efikasnije upravljačke sisteme. Zemlje u razvoju su na početku tih procesa, ali ipak u njih moraju da ulažu. Razlozi su, naravno, postizanje višeg standarda i kvaliteta života na osnovu rezultata koji se ostvaruju u tržišnom sektoru i na osnovu usluga koje im obezbeđuje javni sektor (2).

U procesu usvajanja NPM, zemlje u razvoju moraju da traže pomoć razvijenih, na šta imaju pravo, ali pre toga sebe pripremiti za pomoć. Bitno je koristiti stručnu pomoć i finansijska sredstva međunarodnih organizacija koje na osnovu svojih programa tu pomoć ostvaruju. To se posebno odnosi na međunarodne banke, fondove i druge finansijske institucije kao što su MMF, Svetska banka, Evropska investiciona banka, Azijska razvojna banka i druge. Od posebnog značaja predpristupni i pristupni fondovi EU za one zemlje koje postaju kandidati ili su već članice EU (9).

Inače, kao i za razvijene, tako i za zemlje u tranziciji nije neophodan jedan isti, univerzalni, najbolji način primene NPM. Osnove NPM su iste, ali je primena (sistem, politika, implementacija) uvek usklađena i prilagođena specifičnostima zemlje u kojoj se primenjuje (stepen razvoja, kultura, način i običaji od uticaja na ekonomiju i upravljanje državom i sl.).

Zaključak

Malo pre globalizacije, koja je započela ogromno širenje krajem 50-ih godina prošlog veka, desila se Velika depresija, tj. najveća ekonomska kriza koju svet poznaje i do koje je po mnogima dovela velika liberalizacija i deregulacija tržišta. Nakon te krize država povećava ekonomski uticaj i značaj.

Vremenom se portfolio društvenih potreba i zahteva povećavao, a što je imalo uticaja i na povećanje rashoda države, koja je sada bila dominantan faktor u ekonomiji. Rashodi su od sredine prošlog veka sve više rasli, da bi u poslednjoj četvrtini 20-og veka dostigli 60% BDP-a. Kako su se potrebe za sve većim sredstvima povećavale, postala su moguća samo dva rešenja: da se povećaju javni prihodi ili da se efikasnije upravlja rashodima države. Kako je prvorešenje praktično postalo nemoguće zbog uvođenja gotovo svih mogućih poreskih nameta, preostalo je samo ovo drugo rešenje, a to je efikasnija upotreba javnih finansija.

Upravo iz prethodno navedenih razloga, krajem prošlog veka, dolazi do evolucije u javnom sektoru. Pojavljuje se novi javni menadžment, koji je funkcionisao po principu ekonomskih entiteta u privatnom sektoru, a čiji je cilj bio jasan: efikasnija upotreba javnih sredstava.

Pojavom novog javnog menadžmenta dolazi do velikih promena, među kojima je i uvođenje obračunske računovodstvene osnove u budžetskom računovodstvu. Prve zemlje koje su implementirale obračunsko računovodstvo su zemlje anglosaksonskog sistema u kojima su se pokazale značajne prednosti. Te prednosti su se odnosile na obezbeđenju kvalitetnijih informacija, u smislu da državni menadžment sada može videti jasnu sliku finansijske pozicije države, upravljati njenim obavezama, planirati rashode kako na kratkoročnom, tako i na dugoročnom planu. Uvođenje obračunskog računovodstva uticalo je i na povećanje transparentnosti upravljanja javnim sredstvima, koje omogućava poreskim obveznicima da uvide načine trošenja sopstvenog novca. Obračunsko računovodstvo zamenilo je gotovinsko, koje je do tada bilo dominantno u svetu, ali se na kraju pokazalo manje efikasnim.

U godinama koje su usledile sve veći broj zemalja prelazi na obračunsko računovodstvo, a taj trend se i nastavio. Danas veliki broj

svetskih ekonomskih institucija i organizacija, kao što su Svetska banka, Međunarodni monetarni fond, Međunarodna federacija računovođa, Evropska unija, itd., postali su pristalice obračunskog računovodstva i uključile su se u podržavanju ostalih zemalja da implementiraju obračunsku osnovu u svom budžetskom računovodstvu.

Literatura

1. Gorčić J., *New public management i upravljanje fiskalnim rizicima*, Univerzitet za mir UN, Beograd, 2013.
2. Gregory P., Stuart R., *The Global economy and Its Economic Systems*, Cengage Learning, 2014.
3. Marks, K., *Das Kapital: A Critique of Political Economy*, Gateway Editions, 1996.
4. Hayek F., *Put u ropstvo*, Službeni glasnik, Beograd, 2012.
5. Stiglic D.E., *Protivrečnosti globalizacije*, Beograd, 2002.
6. Petrović I., *Reforma javnog sektora po modelu novog javnog menadžmenta*, Provincial Secretariat for International Cooperation and Local Government, Novi Sad, 2014
7. Ristić, K., Marjanović, N., Miličković, M., & Kadić, Z. (2020). Analiza održivosti, dometi i ograničenja ekonomske politike Evropske unije. *Oditor*, 6(3), 137-145. <https://doi.org/10.5937/Oditor2003137R>
8. Pantić, N., Пантић, Н., Дамњановић, Р., Дамњановић, Р., Kostić, R., & Kostić, R., (2021). Metod ekonomske analize kao deo metoda društvenih nauka. *Akcionarstvo*, 27(1), 7–26.
9. Jestrović, V., & Jovanović, V. (2022). The role of corporate governance in sustainable development. *Održivi razvoj*, 4(1), 43-53. <https://doi.org/10.5937/OdrRaz2201043J>

10. Erman, E. (2022). On the Relationship between Global Justice and Global Democracy: A Three-Layered View. *Ethics & International Affairs*, 36(3), 321-331. doi:10.1017/S0892679422000338
11. Ilić, B., Milojević, I., & Miljković, M. (2022). The role of joint stock company in sustainability of capital development. *Održivi razvoj*, 4(1), 19-28. <https://doi.org/10.5937/OdrRaz2201019I>

Branilsav Nikolić
Vladica Tasić
Miljan Petrović

CONTEMPORARY STATE SYSTEMS

Summary

With the advent of globalization, world economies are connected, which has caused the expansion of trade in goods, services and capital. Businesses became more competitive and this implied that their approach to the production of goods and services became more efficient and innovative in order to be more competitive. The functioning of the company then exceeds the possibilities of the owner himself and there is a separation of the function of ownership and management, and this is exactly where managers come into play. In accordance with global developments, they are under pressure to achieve the highest possible rate of profit for their owners. In order to succeed in this, that is, in order to manage the company in the best possible way, managers must handle timely and quality information. This information is partly provided by accrual accounting. Shortly before globalization, which began a huge expansion at the end of the

50s of the last century, the Great Depression took place, i.e. the biggest economic crisis that the world has known and which, according to many, was brought about by the great liberalization and deregulation of the market. After that crisis, the state increases its economic influence and importance.

Key words: globalization, state, world trends.

Datum prijema (Date received): 11.08.2022.

Datum prihvatanja (Date accepted): 24.10.2022.